

Lokal udviklingsstrategi for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø 2014-2020

MINISTERIET FOR
**BY, BOLIG OG
LANDDISTRIKTER**

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne

Danmark og Europa investerer i
landdistrikterne

Indledning og praktiske oplysninger:

Ved lokalstyret udvikling tager lokale aktører ansvar for etableringen af et lokalt partnerskab, der udarbejder og gennemfører en lokal udviklingsstrategi for deres område. Et partnerskab finder sammen og opretter en lokal aktionsgruppe.

Den lokale udviklingsstrategi er aktionsgruppens og bestyrelsens styringsværktøj. Strategien skal afspejle de nationale mål for lokalstyret udvikling. Hovedmålsætningen for lokalstyret udvikling er at fremme vækst og jobskabende erhvervsudvikling og forbedre rammevilkårene i landdistrikterne.

Strategien skal forfølge disse mål gennem anvendelse af LEADER-metoden, der er en såkaldt "bottom-up" metode. Det betyder, at ideerne og initiativerne skal komme nedefra fra de lokale aktører. Strategien skal indeholde en vision og mål for indsatsen samt kvantificerbare mål for output eller resultater inden for de indsatsområder, som aktionsgruppen prioriterer i strategien.

Strategien skal medvirke til, at bestyrelsen kan fokusere på og udvælge de projekter til tilskud, der bedst kan bidrage til at nå målene i den lokale udviklingsstrategi. Strategien skal derfor bl.a. indeholde en situationsanalyse, en vision for udviklingen af det geografiske område og kriterier for prioritering af projekter..

Strategien skal sikre en sammenhæng mellem situationsanalysen og de mål, aktionsgruppen vil forfølge i løbet af programperioden. Tilsvarende er det vigtigt, at der er sammenhæng mellem den projektbevilling, aktionsgruppen har til rådighed, og aktionsgruppens mål.

Aktionsgruppen skal udfylde alle skabelonens punkter. Det anbefales, at læse hele skabelonen igennem, inden punkterne besvares og orientere sig i bekendtgørelse nr. 927 om tilskud til oprettelse og drift af lokale aktionsgrupper under Landdistriktsprogrammet for perioden 2014 – 2020.

Inden indsendelse til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter skal strategien være godkendt af medlemmerne af aktionsgruppen, de pågældende kommuner og regioner, som strategien omfatter.

Frist for indsendelse af udviklingsstrategien er den 1. december 2014. Indsendelse af udviklingsstrategien med eventuelle bilag sendes til netvaerkscenter@mbbl.dk.

Ministeriet kan meddele dispensation for fristen for indsendelse af den lokale udviklingsstrategi. Den lokale aktionsgruppe skal i givet fald inden fristens udløb sende en begrundet anmodning til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Alle udviklingsstrategier vil blive behandlet af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter med bistand fra et til formålet nedsat Indstillingsudvalg. På baggrund af udvalgets indstillinger, godkender ministeren udviklingsstrategierne.

Vejledning til udfyldning af skabelonen kan fås hos ekstern konsulent Kirsten Malling Olsen på tlf. 25 47 65 62 eller mail: kirsten@mallingo.dk

Indhold

A. Navn og adresse	5
B. Kontaktperson (formand for den lokale aktionsgruppe)	5
C. Bilag	5
D. Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien	6
E. Analyse af området.....	7
F. Strategiens vision og handlingsplan, mål, aktiviteter og forventede resultater	12
G. Andre planlagte mål og målsætninger	21
H. Aktionsgruppens forvaltning af strategiens gennemførelse.....	21
I. Finansiering af strategien og tidsplan.....	26
J. Prioriteringskriterier for udvælgelse af ansøgninger til tilskud	28
K. Bemærkninger og eventuelle andre overvejelser, aktionsgruppen har gjort sig.....	30
L. Underskrifter.....	30
Bilag	31
LEADER-principperne.....	31
SWOT analysen	32

Kort resumé af strategien

Til brug for præsentation af strategien (f.eks. på hjemmeside)

Maks. 2.000 anslag

LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø består af fire selvstændige ø-kommuner, hvoraf tre er ikke brofaste øer.

Visionen for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø er at bidrage til at sikre de fire øer som attraktive kommuner, der sammen med borgere og erhvervsliv sætter ambitiøse rammer for trivsel, udvikling og vækst, som skaber levende helårssamfund:

- Vi vil have fokus på at fastholde og videreudvikle vores styrkeområder fødevarer, turisme og vedvarende energi.
- Vi vil skabe veje til vækst, der sikrer bæredygtige og attraktive kommuner med fokus på innovation, finansiering og infrastruktur.

Indsatsområderne på de fire øer er følgende:

- Styrke erhvervsudviklingen på de fire øer ved etablering og videreudvikling af mindre virksomheder (færre end 50 ansatte), herunder bl.a. vedvarende energi.
- Udvikle kyst- og oplevelsesturisme.
- Styrke udviklingen inden for lokale fødevarer og kosttilskud, herunder etablering af nye arbejdspladser og produkter.
- Styrkelse og synliggørelse af de fire øers kvaliteter som bosætningsområder.
- Understøttelse af udviklingen inden for infrastruktur, herunder også IT-infrastruktur.

A. Navn og adresse

A.1. Navn på den lokale aktionsgruppe: LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø
A.2. Den lokale aktionsgruppes adresse (vejnavn, postnummer og by) Samsø Kommune, Søtofte 10, 8305 Samsø
A.3 Aktionsgruppens e-mailadresse (hvis oprettet) aulrk@samsøe.dk
A.4. Aktionsgruppens telefonnummer (hvis oprettet) 21345220

B. Kontaktperson (formand for den lokale aktionsgruppe)

B.1. Formand: Marcel Meijer	
B.2. Formandens adresse (vejnavn, postnummer og by): Søtofte 10, 8305 Samsø	
B.3. Telefonnummer: 60152772	B. 4. E-mail: aumme@samsøe.dk

C. Bilag

C.1. Dokumenter der vedlægges den lokale udviklingsstrategi:
Referat af informationsmødet med efterfølgende stiftende generalforsamling for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø den 24. september 2014. Vedtægter vedtaget på den stiftende generalforsamling. Referat af LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærøs bestyrelsesmøde den 27. oktober 2014. Referat af LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærøs bestyrelsesmøde den 26. november 2014.

D. Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien

D.1 Inddragelse af lokale aktører i strategiens tilblivelse

Giv her en redegørelse for

- Hvordan og hvilke centrale aktører er blevet inddraget i udarbejdelse af udviklingsstrategien.
- Hvordan den lokale godkendelsesprocedure er blevet gennemført.

Centrale aktører omfatter:

- Aktionsgruppens bestyrelse og medlemmer
- Lokale organisationer, foreninger, borgere og erhvervsliv
- Kommuner og region
- Koordinatorer, konsulenter m.v.

Ad D.1)

Grundet den tidligere LAG periode, hvor tilskud er blevet givet til en lang række lokale projekter med stor lokal involvering, er der på de fire øer et bredt kendskab til LAG ordningen.

Der har i forløbet været en stor inddragelse af lokale aktører i strategiens tilblivelse.

Efter forudgående annoncering på de fire øer, blev der den 24. september 2014 afholdt informationsmøde og stiftende generalforsamling, som videokonference. Der var et forholdsvis stort fremmøde med repræsentanter fra lokale organisationer, foreninger, borgere, erhvervsliv, kommunerne og regionerne. De lokale koordinatore stod for forberedelsen og afvikling af informationsmødet og den stiftende generalforsamling.

Inden fristen den 1. oktober 2014 blev der indsendt ansøgning om godkendelse som tilskudsberettiget lokal aktionsgruppe under landdistriktsprogrammet 2014-2020.

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (MBBL) har den ???????????? fremsendt godkendelse af LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø som tilskudsberettiget lokal aktionsgruppe.

På LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærøs bestyrelsesmøde den 27. oktober 2014 blev det besluttet at "de tidligere koordinatore" også skulle stå for udarbejdelsen af forslag til udviklingsstrategi.

Bestyrelsen fastlagde også en tidsplan herfor. For at opnå en tilstrækkelig gennemarbejdet udviklingsstrategi besluttede bestyrelsen at søge udsættelse for indsendelsesfristen den 1. december 2014 til den 23. december 2014. Uden denne udsættelse ville det ikke være muligt at inddrage lokale aktører tilstrækkeligt i strategiens tilblivelse.

Den 12. november 2014 modtog LAGens bestyrelse MBBLs godkendelse af dette.

Der har været afholdt informationsmøder på Læsø og Ærø med en stor deltagelse af de forskellige aktører. På Samsø har man i efteråret arbejdet med en erhvervsudviklingsstrategi og man har inddraget lokale aktører og LAGens medlemmer. Der er oprettet en facebookside. På Langeland har man skrevet rundt til alle medlemmer fra den gamle LAG Langeland (100 medlemmer) og opfordret til at komme med visioner og temaer og afholdt et evaluerings- og idegenereringsmøde sammen med den gamle bestyrelse LAG Langeland. Informationsmøderne har også medført flere medlemmer af LAGen.

Endvidere er der taget udgangspunkt i de 4 øers og tre regioners strategier og visioner.

Den lokale presse og relevante hjemmesider er også blevet inddraget.

Kontakten til og involveringen af medlemskredsen er af stor betydning for at opnå succes og fælles ansvar for øernes udvikling. Kun ved at udbygge og invitere til lokalt samarbejde om udvikling, kan vi skabe et succesrigt arbejde. Der er derfor i processen lagt op til at alle kan komme med forslag til udviklingsstrategien.

Udviklingsstrategien blev vedtaget af bestyrelsen den 26. november 2014 og godkendt af medlemmerne den 28. november 2014.

E. Analyse af området

E. 1 Situationsbeskrivelse af området og en analyse af de lokale udfordringer, udviklingsbehov og potentialer:

Der er tale om en udbygning af den beskrivelse, aktionsgruppen gav i ansøgningsskemaet om godkendelse som tilskudsberettiget aktionsgruppe. Punkterne er:

1. Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).
2. Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.
3. Eventuelle særlige miljømæssige forhold
4. Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, beskæftigelsesudvikling m.m..
5. Områdets befolkning: Befolkningssammensætning (alder, køn) og -udvikling, tilflytning/raflytningsmønstre m.m. Opgiv områdets samlede areal og befolkningstal samt tæthed
6. Kulturelle forhold – beskriv forhold/kendetegn for området.

Situationsbeskrivelsen skal være statistisk underbygget, og indeholde en analyse af områdets styrker, svagheder og de muligheder og trusler, der er kendetegnet for aktionsgruppens geografiske område (en SWOT analyse).

Beskriv hvilke udfordringer og potentialer, som aktionsgruppen vil arbejde videre med i den lokale udviklingsstrategi.

Som bilag findes en kort beskrivelse af anvendelsen af SWOT analysen.

Ad. E.1)

1. Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).

Betalingsringen rundt om de tre ikke brofaste øer Læsø, Samsø og Ærø er et stort problem og de tre øer samarbejder om at få indført det såkaldte "landevejsprincip" og dermed få reduceret transportomkostningerne til og fra de tre øer væsentligt. Øerne er kendetegnet ved at der er forholdsvis ringe adgang til arbejdspladser uden for kommunen. For Langelands vedkommende er infrastrukturen fra Bagenkop og Lohals frem til Svendborg motorvejen en stor udfordring for pendlere.

Uddannelsesniveaue er relativt lavt og der er et højt frafald på erhvervsuddannelserne. De fire øer har et begrænset udbud af uddannelser over folkeskoleniveau (Kontur, kommunale nøgletal).

Andel 25 – 64 årige uden erhvervsuddannelse 2013:

Langeland: 29,7

Læsø: 33,1

Samsø: 22,9

Ærø: 20,5

DK: 22,2

Andel 25 – 64 årige med videregående uddannelse 2013:

Langeland: 14,3

Læsø: 15,3

Samsø: 20,8

Ærø: 21,1

DK: 23,6

ekskl.
hovedstadsområdet

Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Ligeledes oplever alle fire kommuner at sundhedsvæsenet er under pres grundet centraliseringer og besparelser på området.

Til gengæld er der fokus på vedvarende energi med bl.a. Samsø som Danmarks Vedvarende Energi Ø og CO2 neutral. Øerne arbejder hen imod at være fossilfri.
CO2 udledning og energiforbruget pr. indbygger er lavt set i forhold til landsgennemsnittet (Kontur, kommunale nøgletal).

2. Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.

Mens alle fire kommuner har en høj fødevareproduktion, så er der også fokus på den vilde natur. Øerne har store fredede naturområder, der udover at bidrage til øernes særpræg og mangfoldighed udgør en stor gevinst for turismen, som er et af de største erhverv på øerne. Det mildere klima egner sig godt til frugt- og bæravl, dyrkning af kosttilskud, urter, vin og tidlige kartofler.

3. Eventuelle særlige miljømæssige forhold.

Beskyttelse af grundvandet som er en begrænset ressource på øerne.
Ellers er der ingen særlige miljømæssige forhold på de fire øer, ud over de i Danmark kendte miljømæssige forhold.

4. Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, beskæftigelsesudvikling m.m..

Erhvervsstrukturen er kendetegnet ved mange små virksomheder, især indenfor landbrug og fødevarerektoren i det hele taget. Der er dog enkelte store virksomheder på øerne. Antallet af nye virksomheder og etableringsraten er generelt set lav (Kontur, kommunale nøgletal).
Virksomhederne på øerne er udsat for hård konkurrence bl.a. på grund af infrastrukturen. Også IT-infrastrukturen er i mange henseender udfordrende.
Øerne er kendetegnet ved at der er forholdsvis ringe adgang til arbejdspladser uden for kommunen. Dette gælder især for de tre ikke brofaste øer.

Andel udpendlere / indpendlere 2013:

Langeland: 31,1 / 18,5

Læsø: 12,2 / 8,9

Samsø: 10,6 / 8,6

Ærø: 16,3 / 7,7

Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Arbejdsløsheden er lidt større end landsgennemsnittet ekskl. hovedstadsområdet.

Fuldtidsledige pr. 100 17-64 årige:

Langeland: 4,7

Læsø: 7,3

Samsø: 5,2

Ærø: 3,9

DK: 4,1

ekskl.

5. Områdets befolkning: Befolkningssammensætning.

Befolkningsudviklingen er præget af faldende folketal og en forskydning med færre i den erhvervsaktive alder og relativt flere ældre. Forsørgerbyrden er dermed høj.

I de fire kommuner er indbyggertallet i 1921, 2007 og 2014 og befolkningsprognosen for 2020, 2030 og 2040:

	1921	2007	2014	2020	2030	2040
Langeland:	20.866	13.937	12.695	11.920	11.343	10.956
		100	91	86	81	79
Læsø:	3.042	2.058	1.808	1.624	1.466	1.371
		100	88	79	71	67
Samsø:	7.283	4.130	3.767	3.548	3.511	3.508
		100	91	86	85	85
Ærø:	12.022	6.794	6.393	6.085	5.928	5.801
		100	94	90	87	85

Danmarks Statistik

Samlet areal (km²) i 2013:

Langeland 290,90

Læsø 119,78

Samsø 114,76

Ærø 89,80

Befolkningstæthed (indb./km²) i 2013:

Langeland 44

Læsø 15

Samsø 33

Ærø 73

Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Andel 0-17 årige, 17-64 årige og 65+ årige i 2007 og 2014:

	2007			2014		
	0-17	17-64	65+	0-17	17-64	65+
Langeland:	18,0	58,7	24,4	15,4	55,5	30,3
Læsø:	17,7	57,4	25,5	13,6	52,5	34,8

Samsø:	19,9	57,1	24,1	16,6	53,4	30,8
Ærø:	17,4	57,1	26,7	15,1	53,4	32,9
DK:	22,7	62,8	15,8	21,0	61,2	19,1

ekskl.

hovedstadsområdet

Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Udgiftsbehov 2014 pr. indbygger:

Langeland: 66.319

Læsø: 65.858

Samsø: 64.849

Ærø: 61.339

DK: 58.298

ekskl.

hovedstadsområdet

Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Personindkomst 2012:

Langeland: 245.256

Læsø: 254.368

Samsø: 265.134

Ærø: 246.918

DK: 292.172

Danmarks Statistik

Befolkningens udvikling efter nytilgang/bestand.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fødselsoverskud								
Langeland:	-141	-123	-108	-132	-130	-149	-139	-118
Læsø:	-15	-30	-14	-24	-21	-21	-32	-18
Samsø:	-43	-59	-38	-21	-41	-15	-44	-50
Ærø:	-80	-106	-87	-56	-71	-79	-47	-97
Nettoutilflyttede								
Langeland:	-51	-98	-96	-73	-94	-95	-116	-89
Læsø:	-19	-23	0	-7	-8	-33	-30	-23
Samsø:	-22	-17	-54	25	-104	10	-61	-18
Ærø:	-37	-17	11	17	21	49	-67	-40

Danmarks Statistik

6. Kulturelle forhold.

Det er kendetegnende for alle fire kommuner, at de er ø-kommuner og dermed har en klar

geografisk og til tider også kulturel afgrænsning. Alle fire øer har museer af forskellig art som har stor betydning for øernes befolkning og turister.

Undersøgelser viser at borgertilfredsheden er høj og kriminaliteten lav.

SWOT analyse:

Styrker:

Mange ildsjæle, lave huspriser, lav kriminalitet, naturen og attraktivt for turister, stærkt foreningsliv, stor koncentration af udøvende kunstnere og kreative iværksættere.

Svagheder:

Høj forsørgerbyrde, lavt fødselstal, betalingsringen, vanskelige lånemuligheder, dårlig infrastruktur,

Muligheder:

Flere iværksættere, udvikling af eksisterende virksomheder, bedre levevilkår, synliggørelse, indførelse af "landevejsprincippet", lokale fødevarer og kosttilskud, øget turisme, højere uddannelse

Trusler:

Befolkningstilbagegang, dårligt image, dårlig økonomi, lavere andel af erhvervsaktive, fald i antal arbejdspladser, mange uden uddannelse,

Der er store potentialer inden for udvikling i LAGens områder. Mange (potentielle) iværksættere og foreninger har stort engagement for udvikling, der kan skabe vækst og bosætning i områderne. Men disse ildsjæle har i mange tilfælde behov for støtte for at komme i mål eller udvikle projekterne tilfredsstillende. Særligt indenfor syngiområdet fødevarer-natur-turisme ses stort potentiale.

De overordnede mål for de fire øer er følgende:

At bevare og udvikle Langeland, Læsø, Samsø og Ærø som velfungerende, levende og bæredygtige helårssamfund, hvor der er arbejde til alle.

At stoppe befolkningstilbagegangen.

Udviklingen skal ske gennem en aktiv og dynamisk dialog og samspil med erhvervslivet og borgerne på de fire øer. Et levende samfund på de fire øer, er også et udadvendt samfund, der sikrer udvikling gennem samarbejde også med omverdenen. Med levende menes også, at der på de fire øer er et varieret kultur- og erhvervsliv, som danner grundlag for et velfungerende samfund, hvor erhvervs-, service- og indkøbsmuligheder er til stede hele året rundt.

På de fire øer er der store finansieringsproblemer med hensyn til pengeinstitutter og kreditforeninger, hvilket gør det vanskeligt for især nye virksomheder og udvikling af eksisterende virksomheder. Derfor vil tilskud fra Landdistriktsprogrammet hjælpe væsentligt på iværksætternes og de eksisterende virksomheders muligheder for nye initiativer.

Det er vigtigt at der gøres en stor indsats for at opnå støtte fra fonde m.v. idet kommunernes meget stramme økonomier gør det yderst vanskeligt at støtte forskellige projekter.

En væsentlig udfordring bliver at skabe nye arbejdspladser, således at borgere, der allerede bor på øerne og de nye tilflyttere kan finde arbejde på øerne.

En anden væsentlig problemstilling i årene fremover bliver at fremme en nettotilflytning til imødegåelse af fødselsunderskuddet sammenholdt med fraflytning af unge, der skal videre for at få en uddannelse.

Endelig skal borgerne og virksomhederne kunne udvikle sig til at matche fremtidens krav med hensyn til kompetencer for fortsat at kunne gøre sig gældende i en global verden.

F. Strategiens vision og handlingsplan, mål, aktiviteter og forventede resultater

F. 1 Udviklingsstrategiens vision

Opstil en vision for aktionsgruppens virke i programperioden.

Visionen skal udtrykke aktionsgruppens overordnede målsætning om, hvilken retning LAG'ens geografiske område skal udvikle sig i, og hvordan området skal se ud om et givent antal år, eksempelvis i 2020, hvor programmet slutter.

En vision kan for eksempel se sådan ud:

- *Visionen for LAG-FREMTID er, at bidrage til at det geografiske område i 2020 er et mere attraktivt bosætningsområde med social og kulturel sammenhængskraft karakteriseret ved økonomisk vækst og beskæftigelsesmuligheder baseret på et økonomisk bæredygtigt erhvervsliv, en smuk og indbydende natur samt et velfungerende udbud af offentlige og private serviceydelser til gavn for alle i området.*

Ad. F.1)

F. 1 Udviklingsstrategiens vision

Visionen for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø er at bidrage til at sikre de fire øer som attraktive kommuner, der sammen med borgere og erhvervsliv sætter ambitiøse rammer for trivsel, udvikling og vækst, som skaber levende helårssamfund:

- Vi vil have fokus på at fastholde og videreudvikle vores styrkeområder fødevarer, turisme og vedvarende energi.
- Vi vil skabe veje til vækst, der sikrer bæredygtige og attraktive kommuner med fokus på innovation, finansiering og infrastruktur.

Uddybelse af visionen

Med fastholdelse og udvikling af vores styrkeområder menes, at Langeland, Læsø, Ærø og Samsø i dag er stærkt sæsonafhængige både inden for turisme og fødevarerproduktion. Der er potentiale for at videreudvikle denne indsats samt et anseeligt uudnyttet potentiale uden for sæsonen. Dette kan realiseres ved bl.a. at sætte fokus på udvikling af turismen og nye produkter inden for fødevarerbranchen, herunder oplevelsesprodukter. Indsatsen inden for vedvarende energi kan udvikles både selvstændigt og i relation til turisme og fødevarerproduktion.

Med veje til vækst menes, at et fortsat fokus på udvikling af øens infrastruktur, herunder færger og

fly, it-infrastruktur samt finansieringsmuligheder. Udvikling inden for disse er en forudsætning for mulighederne for vækst i såvel erhverv som bosætning - og dermed puls året rundt.

Lokale initiativer, engagerede ildsjæle og hittepåsomhed rækker ikke hele vejen, når der skal tiltrækkes nye virksomheder og borgere til lokalsamfundet. Der er behov for fælles satsninger, når øens virksomheder skal udvikles og nye tiltrækkes. Der er brug for, at det fortsat er attraktivt at flytte til Langeland, Læsø, Samsø og Ærø - og at blive for os, som allerede bor og arbejder her. Det er vigtigt for de fire øer at søge at være på forkant med udviklingen for at opveje udfordringer ved den geografiske afsondrethed.

Langeland, Læsø, Samsø og Ærø har meget at byde på og endnu mere potentiale, som skal videreudvikles til glæde for borgere, erhvervsliv, tilflyttere og gæster. Ved alle indsatser på vej mod visionen, vil vi have fokus på social, økonomisk og miljømæssig bæredygtighed. Vi vil i alle henseender særligt prioritere projekter, som understøtter og stimulerer brandingværdien af Langeland, Læsø, Samsø og Ærø ud fra Best Practice eksempler indenfor uddannelse, læring, miljø, økologi, vedvarende energi, bæredygtig turisme i kombination med nye jobskabespotentialer. Således vil de projekter, der bidrager til at gøre Langeland, Læsø, Samsø og Ærø til et udstillingsvindue for de bedste bæredygtige løsninger blive vægtet højt på prioriteringslisten

I en foranderlig verden skal vores strategi fungere som et fast fyrtårn, men samtidig være fleksibel nok til at kunne udvikle sig i takt med, at nye muligheder viser sig. Derfor har vi forestillet os tre arbejdsprincipper som pejlemærker for, hvordan vi ser visionen realiseret:

- Sammen står vi stærkere. Sammenhold er en del af den måde, vi tænker og arbejder på Langeland, Læsø, Samsø og Ærø. Det betyder, at målene i strategien skal realiseres via samarbejde, nye partnerskaber, inddragelse af øernes ildsjæle og fokus på fællesskab – lokalt, regionalt, nationalt og internationalt.
- Fra mere til bedre. Vi ønsker ikke blot mere erhvervsudvikling, men bedre erhvervsudvikling. Det betyder, at realiseringen af målene i strategien kalder på en innovativ tilgang og åbenhed for nye måder at gøre tingene på.
- Altid i bevægelse. En strategi er et pejlemærke, og mens vi arbejder, forandrer verden sig løbende. Derfor skal vores strategi også give plads til nye muligheder eller problemstillinger, der viser sig undervejs

F.2 Strategiens mål

Til opfyldelse af strategiens vision opstilles en række mål ud fra situationsbeskrivelsen og SWOT-analysen. Målene skal være klare og kunne gennemføres gennem en række målbare aktiviteter.

Målet er eksempelvis: Styrke salget af lokale kvalitetsfødevarer

Ad F.2)

F.2 Strategiens mål

Målene for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø 2014-2020:

- Styrke erhvervsudviklingen på de fire øer ved etablering og videreudvikling af mindre virksomheder (færre end 50 ansatte), herunder bl.a. vedvarende energi
- Udvikle kyst- og oplevelsesturisme.
- Styrke udviklingen inden for lokale fødevarer og kosttilskud, herunder etablering af nye arbejdspladser og produkter.
- Styrkelse og synliggørelse af de fire øers kvaliteter som bosætningsområder.
- Understøttelse af udviklingen inden for infrastruktur, herunder også IT-infrastruktur.

F.3 Aktiviteter

Aktiviteter, hvis målet er at styrke erhvervsudviklingen på de fire øer ved etablering og videreudvikling af mindre virksomheder, herunder bl.a. vedvarende energi:

- Anlægstilskud til investeringer i virksomheder med nye forretningspotentialer
- Støtte til produkt og konceptudvikling til stedbundne virksomheder
- Styrkelse af samarbejder gennem netværk for iværksættere og /eller eksisterende virksomheder, herunder også tiltag inden for uddannelse og læring

Aktiviteter, hvis målet er at udvikle kyst- og oplevelsesturisme:

- Anlægstilskud til nye aktiviteter og tilbud, herunder etablering af besøgssteder og informationsformidling
- Støtte til bevarelse, genoprettelse og/eller forbedring af natur- og kulturarv, herunder museer

Aktiviteter, hvis målet er at styrke udviklingen inden for lokale fødevarer og kosttilskud, herunder etablering af nye arbejdspladser og produkter:

- Understøtte udviklingen af produkter og koncepter, der sætter fokus på det stedsspecifikke
- Igangsætte oplevelsesøkonomiske aktiviteter, der giver større kendskab til produkter, steder og smagsoplevelser
- Styrkelse af samarbejder gennem netværk for iværksættere og /eller eksisterende virksomheder

Aktiviteter, hvis målet er styrkelse og synliggørelse af de fire øers kvaliteter som bosætningsområder:

- Styrkelse af et meningsfyldt fritidsliv, herunder anlægstilskud til etablering af nye aktiviteter
- Støtte til udvikling af fritids- og kulturtilbud samt attraktioner, herunder de, der bygger på områdernes specifikke kulturarv og udviklingspotentialer, herunder museer
- Støtte til nye tilflytningstiltag, herunder styrkelse og synliggørelse af de fire øer som attraktive bosætningskommuner
- Sikre områdefornyelse og byfornyelse.
- Etablere nye eller bevare lukningstruede servicefaciliteter af betydning for levevilkårene, herunder støtte tiltag inden for uddannelse og læring bl.a. højskoleaktiviteter

Aktiviteter, hvis målet er at understøttelse af udviklingen inden for infrastruktur, herunder også IT-infrastruktur:

- Støtte aktiviteter med fokus på at sikre tilfredsstillende pris, dækningsgrad, frekvens og hastighed inden for alle områder af infrastrukturen
- Udvikling af eksisterende transportmuligheder på land, vand og i luften

F.3 Aktiviteter

Aktionsgruppen skal opstille og beskrive de aktiviteter, som forventes iværksat for at nå udviklingsstrategiens mål.

Eksempler på aktiviteter, hvis målet er at styrket salget af lokale kvalitetsfødevarer:

- Styrke lokale fødevarenetværk
- Udvikling af nye lokale produkter
- Anvendelse af nye processer, teknologier og afsætningskanaler

Aktionsgruppens mål og forventede aktiviteter skal anføres i skemaet nedenfor.

Skemaet er i to dele. En del for de mål og aktiviteter der vedrører vækst- og jobskabende erhvervsudvikling og en del der vedrører forbedring af rammevilkårene.

Der udfyldes et skema *for hvert mål*, som aktionsgruppen har prioriteret. Til hvert mål kan aktionsgruppen anføre det antal aktiviteter, som findes nødvendige for at opfylde målet. Inden for de standardkategorier, som er anført i skemaet, som fx investeringsomfang, antal projekter, antal job osv. skal aktionsgruppen udfylde det forventede antal og beløb.

Der er naturligvis tale om et skøn, men skal betragtes som et pejlemærke for det resultat som LAG'en ønsker og realistisk kan forvente at opnå gennem sine aktiviteter.

Som nøgletal for resultater vedr. jobskabelse og værdiforøgelsen benyttes følgende minimumtal: 10 millioner kroner i projektinvesteringer skaber som minimum 3 millioner kroner i værdiforøgelse (omsætning) og 3 fuldtidsarbejdspladser. Det gælder her skønsmæssigt for alle erhvervsrettede aktiviteter.

Hvis de forventede resultater af aktiviteterne skønnes at være højere, *skal* det begrundes i skemaet under bemærkninger. For samarbejdsaktiviteter kan det evt. være relevant idet der for et forholdsvis beskedent projektbeløb (etablering og drift af netværket i en periode) kan forventes en indirekte effekt, der skaber såvel nye job som værdiforøgelse blandt de deltagende i netværket.

Ad F.3) Aktiviteter og aktivitetsskema

Erhvervsrettede mål og aktiviteter	Totale investeringer 4.000.000		Antal projekter	Antal bevarede job	Antal nye job	Værdiforøgelsen
	Kroner 4.000.000	% andel af total 20				
Mål: Styrke erhvervsudviklingen på de fire øer ved etablering og videreudvikling af mindre virksomheder, herunder bl.a. vedvarende energi						
Aktivitet 1: Anlægstilskud til investeringer i virksomheder med nye forretningspotentialer	2.000.000	50	8	6	2	
Aktivitet 2: Støtte til produkt og konceptudvikling til stedbundne virksomheder	1.000.000	25	4	3	1	
Aktivitet 3: Styrkelse af samarbejder gennem netværk for iværksættere og /eller eksisterende virksomheder, herunder også tiltag inden for uddannelse og læring	1.000.000	25	2	3	1	
Total	4.000.000	100	14	12	4	1.000.000
Bemærkninger: Beregninger er foretaget på årsbasis ud fra 2015 budget. I 2015 er der et samlet tilskudsbudget for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø på 7.693.285 kr. Heraf er 20% afsat til drift og administration. Ud fra disse tal er beregnet samlede årlige investeringer på kr. 17.800.000. Kr. 11.600.000 af disse er afsat til erhvervsrettede mål og aktiviteter. Tallene er beregnet på baggrund af et forventet gennemsnit for årene fra 2015-2020.						

Erhvervsrettede mål og aktiviteter	Totale investeringer 4.000.000		Antal projekter	Antal bevarede job	Antal nye job	Værdiforøgelsen
	Kroner	% andel af total				
Mål: Udvikle kyst- og oplevelsesturisme						
Aktivitet 1: Anlægstilskud til nye aktiviteter og tilbud, herunder etablering af besøgssteder og informationsformidling	3.000.000	75	6	6	4	
Aktivitet 2: Støtte til bevarelse, genoprettelse og/eller forbedring af natur- og kulturarv, herunder museer	1.000.000	25	2	2	3	
Total	4.000.000	100	8	8	7	1.000.000
Bemærkninger: Beregninger er foretaget på årsbasis ud fra 2015 budget. I 2015 er der et samlet tilskudsbudget for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø på 7.693.285 kr. Heraf er 20% afsat til drift og administration. Ud fra disse tal er beregnet samlede årlige investeringer på kr. 17.800.000. Kr. 11.600.000 af disse er afsat til erhvervsrettede mål og aktiviteter. Tallene er beregnet på baggrund af et forventet gennemsnit for årene fra 2015-2020.						

Erhvervsrettede mål og aktiviteter	Totale investeringer		Antal projekter	Antal bevarede job	Antal nye job	Værdiforøgelsen
	Kroner	% andel af total				
Mål: Styrke udviklingen inden for lokale fødevarer og kosttilskud						
Aktivitet 1: Understøtte udviklingen af produkter og koncepter, der sætter fokus på det stedsspecifikke	1.200.000	33,3	3	3	3	

Aktivitet 2: Igangsætte oplevelsesøkonomiske aktiviteter, der giver større kendskab til produkter, steder og smagsoplevelser	1.200.000	33,3	3	3	3	
Aktivitet 3: Styrkelse af samarbejder gennem netværk for iværksættere og /eller eksisterende virksomheder	1.200.000	33,3	3	3	3	
Total	3.600.000	100	9	9	9	1.200.000

Bemærkninger: Beregninger er foretaget på årsbasis ud fra 2015 budget. I 2015 er der et samlet tilskudsbudget for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø på 7.693.285 kr. Heraf er 20% afsat til drift og administration. Ud fra disse tal er beregnet samlede årlige investeringer på kr. 17.800.000. Kr. 11.600.000 af disse er afsat til erhvervsrettede mål og aktiviteter. Tallene er beregnet på baggrund af et forventet gennemsnit for årene fra 2015-2020.

Mål og aktiviteter, der forbedrer rammevilkårene for udvikling af landdistrikterne	Totale investeringer		Antal projekter	Befolkning i landdistrikterne, der får fordel af aktiviteterne
	Kroner	% Andel af total		
Mål: Styrkelse og synliggørelse af de fire øers kvaliteter som bosætningsområder				
Aktivitet 1: Styrkelse af et meningsfyldt fritidsliv, herunder anlægstilskud til etablering af nye aktiviteter	1.000.000	20	6	10.000
Aktivitet 2: Støtte til udvikling af fritids- og kulturtilbud samt attraktioner, herunder de, der bygger på områdernes specifikke kulturarv og udviklingspotentialer, herunder museer	620.000	20	6	12.000

Aktivitet 3: Støtte til nye tilflytningstiltag, herunder styrkelse og synliggørelse af de fire øer som attraktive bosætningskommuner	500.000	20	6	6.000
Aktivitet 4: Sikre områdefornyelse og byfornyelse.	500.000	20	6	6.000
Aktivitet 5: Etablere nye eller bevare lukningstruede servicefaciliteter af betydning for levevilkårene, herunder støtte tiltag inden for uddannelse og læring bl.a. højskoleaktiviteter	480.000	20	6	25.000
Total	3.100.000	100	30	25.000
Bemærkninger: Beregninger er foretaget på årsbasis ud fra 2015 budget. I 2015 er der et samlet tilskudsbudget for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø på 7.693.285 kr. Heraf er 20% afsat til drift og administration. Ud fra disse tal er beregnet samlede årlige investeringer på kr. 17.800.000. Kr. 11.600.000 af disse er afsat til erhvervsrettede mål og aktiviteter. Tallene er beregnet på baggrund af et forventet gennemsnit for årene fra 2015-2020.				

Mål og aktiviteter, der forbedrer rammevilkårene for udvikling af landdistrikterne <i>Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer:</i> <ul style="list-style-type: none"> • Basale serviceydelser • Byfornyelse og bevarelse af kulturarven 	Totale investeringer <i>Projekternes samlede investeringer</i>		Antal projekter	Befolkning i landdistrikterne, der får fordel af aktiviteterne <i>Antal personer</i>
	Kroner	% <i>Andel af total</i>		
Understøttelse af udviklingen inden for infrastruktur, herunder også IT-infrastruktur.				
Aktivitet 1: Støtte aktiviteter med fokus på at sikre tilfredsstillende pris, dækningsgrad,	2.100.000	68	4	25.000

frekvens og hastighed inden for alle områder af infrastrukturen					
Aktivitet 2: Udvikling af eksisterende transportmuligheder på land, vand og i luften	1.000.000	32	1	5.000	
Total	3.100.000	100	5		
Bemærkninger: Beregninger er foretaget på årsbasis ud fra 2015 budget. I 2015 er der et samlet tilskudsbudget for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø på 7.693.285 kr. Heraf er 20% afsat til drift og administration. Ud fra disse tal er beregnet samlede årlige investeringer på kr. 17.800.000. Kr. 11.600.000 af disse er afsat til erhvervsrettede mål og aktiviteter. Tallene er beregnet på baggrund af et forventet gennemsnit for årene fra 2015-2020.					

G. Andre planlagte mål og målsætninger

G.1. Beskriv her eventuelle andre mål og målsætninger, som aktionsgruppen planlægger, men som ikke søges medfinansieret under Landdistriktsprogrammet

Ad G.1)

H. Aktionsgruppens forvaltning af strategiens gennemførelse

H.1 Beskriv hvordan der i gennemførelsen af udviklingsstrategien arbejdes med LEADER-principperne, og hvordan principperne kan forbedre mulighederne for at opfylde strategiens vision og mål (for mere om LEADER-principperne henvises til bilag):

1. Beskriv hvordan aktionsgruppen vil arbejde med netværk og klynger samt en helhedsorienteret tilgang til lokal udvikling, der integrerer forskellige sektorer og interessegrupper.

Beskriv også hvordan de forskellige aktører inddrages:

- Foreningens medlemmer
- Lokale organisationer, foreninger, borgere og erhvervsliv
- kommune og region

Her kan overvejes informations- og debatmøder, projektbesøg/møder, brugen af sociale medier, brug af pressen, nyhedsbreve, hjemmesider, overvejelser om hvordan aktionsgruppen når de unge, og om der er tænkt på køn og alder i inddragelsen af de lokale aktører. Beskriv også eventuelle overvejelser om etablering af arbejdsgrupper og netværk blandt og på tværs af de forskellige grupper af lokale aktører, fx mellem sektorer og mellem erhverv og foreningsliv.

Her kan også tilkendes, hvordan aktionsgruppen påtænker at deltage i regionale eller internationale samarbejdsaktiviteter- og projekter.

2. Beskriv hvordan der arbejdes med innovation

Innovation skal ses i en lokal sammenhæng, og kan defineres som nye aktiviteter, der ikke har været gennemført før i det pågældende lokalområde gennem anvendelse af ny viden eller anvendelse af kendt viden på nye måder.

Resultatet af processen kan være nye produkter i form af serviceydelser, nye erhvervstiltag eller nye processer i form af teknologiske eller organisatoriske nyskabelser. Innovation skal således forstås bredt, hvor det er den lokale nyhedsværdi, der er afgørende.

Der lægges endvidere vægt på muligheden for overførsel af innovation såvel ind som ud af aktionsgruppens område.

Ad H.1)

Der tages udgangspunkt i Bilaget der beskriver LEADER-metodens syv principper

Lokale partnerskaber

LAG Langeland, Læsø, Samsø, Ærø's bestyrelse er sammensat af 4 borgere, 4 fra foreningslivet, 4 fra erhvervslivet og 4 fra kommunerne, således at hver ø har en repræsentant i hver kategori, derudover er der 3 repræsentanter fra de tre regioner øerne hører ind under. Her er således skabt forpligtende samarbejde som udgangspunkt for den fælles LAG.

Områdebaseret tilgang

De 4 øer har valgt forskellige måder til at inddrage lokale aktører på. På Ærø har man indkaldt til et offentligt informationsmøde undervejs i processen omkring det at formulere en fælles udviklingsstrategi, på Langeand har man skrevet rundt til alle medlemmer fra den gamle LAG Langeland (100) og opfordret til at komme med visioner og temaer – derudover har man på Langeland indkaldt den gamle LAG Langeland bestyrelse til at evaluere og kommentere på den forrige periodes resultater i forhold til anbefalinger i forhold til den kommende Udviklingsstrategi sammen med de nyvalgte LAG bestyrelsesmedlemmer. På Samsø har man i efteråret arbejdet sammen med Erhvervscentret i forhold til udarbejde en erhvervsudviklingsstrategi m.m. og input fra den proces, hvor der var inddraget lokale aktører anvendes nu efterfølgende i forbindelse med fokuseringen af udviklingsstrategien. Derudover har man på Samsø bedt nye medlemmer af LAG, medlemmer af Erhvervs- og Bosætningsudvalget samt borgere om at komme med input til den kommende Udviklingsstrategi på en til formålet nyoprettet facebookside. På Læsø er der indkaldt til offentligt informationsmøde samt gennem annonce og pressemeddelelse i Læsø Posten opfordret til, at alle på Læsø kan komme med forslag til fælles indsatsområder.

Bottom-up tilgang

LAG Langeland, Læsø, Samsø, Ærø har oprettet en fælles Facebookside, som kan bruges til kommende inddragelse og evt. forespørgsler om samarbejdspartnere. Når LAG Langeland, Læsø, Samsø, Ærø er godkendt vil man at oprette en fælles hjemmeside, hvor alle relevante oplysninger om informationsmøder, generalforsamlinger, ansøgningsfrister samt Udviklingsstrategien og prioriteringskriterierne til enhver tid skal kunne findes.

Informations – og ansøgningsmøder

Grundet Aktionsgruppens særlige geografiske udbredelse er det tanken at der på hver af de 4 øer påtænkes at holde ansøgningsmøder efter behov for at give potentielle ansøgere den nødvendige kompetence og viden om prioriteringskriterier inden indsendelse af en ansøgning. Såfremt der er tale om flere ansøgere under det samme tema og med deltagelse fra flere af de 4 øer vil der også blive foreslået at holde fælles videokonference møder forud for indsendelse af ansøgningerne således at muligheder for samarbejder indarbejdes så tidligt som muligt i processen. Alle medlemmer af LAG bestyrelsen såvel som de kommende koordinatore kan til enhver tid inviteres ud til møder i foreninger eller lokalområder og fortælle om den fællesudviklingsstrategi og hvordan den kan være med at udvikle lokalområderne

Tværasektoriel tilgang.

Den lokale aktionsgruppe er sammensat af tre øer uden fast forbindelse og en ø med en broforbindelse, hvor sidstnævnte i stedet har en meget lang afstand fra nord til syd og i gen en lang tidsmæssig afstand fra midten af øen og til nærmeste motorvej. Som helhed beskriver det en geografi, hvor man er nødt til at tænke tværasektorielt, da der som regel kun er øboerne selv til at skabe et behov for infrastruktur, aktiviteter og erhvervsudvikling. Det har betydning for busdriften hvis der nedlægges en skole og foreningslivet er afhængig af om der er tilstrækkelig

mange indbyggere i en given aldersgruppe, der kan bakke op omkring et projekt og derudover har muligheden for at komme frem og tilbage. En af de måder der kan skabe øget efterspørgsel er projekter der ud over den lokale befolkning også henvender sig til turister – det kunne for eksempel dreje sig både om foreningstilbud, udnyttelse af stedbundne kulturelle ressourcer, viden om energioptimering og udvikling af nye produkter inden for lokalt producerede fødevarer og kosttilskud.

Netværksmøder

Den lokale aktionsgruppes bestyrelsesmedlemmer og de kommende koordinatore skal forsøge at sikre at allerede eksisterende netværker og samarbejder lokalt bliver involveret i kompetenceudvikling og relevante samarbejder med hinanden og nye aktører. Det vil være en oplagt mulighed at tage kontakt til og samarbejde med småøernes netværker, såfremt de er interesseret – idet det er en fælles udfordring for småøerne og de mellemstore Øer at være øer. Det kræver en kritisk masse af lokalt producerede fødevarer, hvis det samtidig skal benyttes i udviklingen af øernes turisme udvikling.

Innovative strategier

Innovation er et relativt begreb, der vil således blive tale om nye ideer, nye processer og nye samarbejdsrelationer for vores LAGs geografiske område. I denne sammenhæng vil der være fokus på innovation der tager udgangspunkt i stedbundne ressourcer så netop vores særlige styrke at være afgrænsede øer kan bruges professionelt.

Samarbejdsprojekter

I første omgang vil fokus være rettet imod Ø-sammenslutningen og Bornholm fordi det der karakteriserer netop denne LAG er at gruppen består af øer. Der vil i opstarten være særlig fokus på at lave nogle fælles projekter inden for de deltagende øer – det kunne handle om vedvarende energi og turisme. Næste skridt kunne så være udvikling af lokalt producerede fødevarer og kosttilskud i samarbejde med Ø-sammenslutningen og Bornholm. De fire øer der er omfattet af denne LAG indgår allerede i forskellige fødevarer-netværker på regionalt niveau rundt i landet med og uden deltagende LAG andre steder fra og her må det vigtige være, at man fortsat indhenter viden og inspiration fra disse netværker, der kan være med til at skabe udvikling lokalt.

Transnationale projekter

Det kræver en styrkeposition at være med i transnationale projekter på nuværende tidspunkt skal vi være enige om at udvikle og styrke en sådan indsats – umiddelbart er det mest nærliggende at arbejde ud fra øernes viden om vedvarende energi, energioptimering og bæredygtig udvikling. Når udviklingsstrategien skal evalueres efter et par år kan det være, at der er dukket nye styrkepositioner op, som kunne være relevante. Samarbejder transnationalt kunne være både med øgrupper og nogle af de områder, der er førende inden for vedvarende energi og energioptimering.

H. 2 Aktionsgruppens organisering, beslutnings- og evalueringsprocedurer

Redegør for hvordan aktionsgruppen planlægger at gennemføre strategien ved brug af følgende punkter (aktionsgruppen kan tilføje yderligere punkter):

- Gennemførelse af bestyrelsesmøder
- Jobbeskrivelse for koordinator, ansættelsesforhold og bestyrelsens arbejdsgiverfunktion over for koordinator.
- Procedure for administration af driftsmidlerne og af projektmidlerne. Procedure der sikrer

habilitet i bestyrelsen og koordinatorens arbejde

- Sikring af gennemsigtighed ved de valgte prioriteringskriterier og pointsystemer til brug ved vurdering af indkomne projektansøgninger.
- Sammenhæng til kommuners og regions udviklingsplaner og tiltag.
- Procedure for den løbende overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens gennemførelse.
- Hvordan bestyrelsen løbende vil sikre den nødvendige viden og kompetencer.

Ad H.2)

1. Gennemførelse af bestyrelsesmøder

- a. Bestyrelsesmøderne afholdes hovedsageligt over videokonference placeret på de 4. øer
- b. Bestyrelsesmøderne bliver ledet af formanden og ved hans fravær af næstformanden
- c. Materialet der skal behandles på bestyrelsesmøderne fremsendes til bestyrelsen via e-mail.
- d. Alle bestyrelsesmedlemmer kan bede om ordet på bestyrelsesmøderne – ligeledes kan de ansatte koordinatore bedes om ordet – kun bestyrelsesmedlemmer er stemmeberettigede ved afstemninger.
- e. Såfremt bestyrelsesmedlemmer eller koordinatore er inhabile, meddeles det til formanden ved starten af bestyrelsesmødet med henblik på at sikre habilitet i bestyrelsen og koordinatorens arbejde

2. Jobbeskrivelse for fælles administrativ koordinator samt 4-øfaglige koordinatore

- a. Den fælles administrative koordinator varetager aktionsgruppens administrative opgaver herunder at styre den daglige drift, aktionsgruppens økonomi, rapportering, overvågning og evaluering.
- b. Den fælles administrative koordinator fungerer som sekretariat for den lokale aktionsgruppe.
- c. De 4- ø-faglige koordinatore foretager syn af projekter i forbindelse med ansøgning om udbetaling af tilskud.
- d. De 4- ø-faglige koordinatore fremmer gode projekter gennem opsøgende arbejde og vejledning af potentielle ansøgere.
- e. Den fælles administrative koordinator og de 4 ø-faglige koordinatore finder i fællesskab frem til relevante netværker og tværgående samarbejder på tværs af interesser, sektorer og geografiske områder.
- f. Den fælles administrative koordinator og de 4-øfaglige koordinatore holder løbende fællesmøder på videokonference eller som telefonmøder hvor man drøfter relevante nationale, regionale og kommunale initiativer i forhold til den lokale aktionsgruppes indsatser.

3. Ansættelsesforhold for den administrative koordinator og de 4-øfaglige koordinatore

- a. Den administrative ansættes direkte af bestyrelsen, der er tale om en deltidstidsansættelse
- b. De 4- øfaglige koordinatore ansættes direkte af bestyrelsen med ansættelse på hver af de 4 øer, der er tale om deltidansættelser

4. Procedure for administration af driftsmidler og af projektmidler . Procedure der sikrer habilitet i bestyrelsen og den administrative koordinators arbejde.

- a. Ved modtagelse af faktura fremsendes den til kasserer med kopi til formanden til godkendelse inden betaling.
- b. Såfremt udgiften vedrører kasserer, fremsendes fakturaen til formanden med kopi til næstformanden og kasserer til godkendelse inden betaling.
- c. Såfremt udgiften vedrører formanden , fremsendes den til kasserer med kopi til næstformanden og formanden til godkendelse inden betaling
- d. Efter modtagelsen af godkendelse sørger den administrative koordinator for at fakturaen betales.
- e. Projekter kan kun indstilles til tilskud når bestyrelsen har taget beslutning herom.

5. Sikring af gennemsigtighed ved de valgte prioriteringskriterier og pointsystemer til brug ved indkomne projektansøgninger.

- a. Prioriteringskriterier lægges på LAG Langeland, Læsø ,Samsø, Ærø's hjemmeside og andre relevante medier.
- b. På alle relevante informations- og ansøgningsmøder vil der blive orienteret om prioriteringskriterierne.
- c. I forbindelse med behandling af konkrete ansøgninger på bestyrelsesmøderne vil det fremgå af referatet, hvordan den enkelte ansøgning er prioriteret.

6. Sammenhæng til kommunernes og regionernes udviklingsplaner og tiltag

- a. De udpegede repræsentanter for de tre forskellige regioner, der er repræsenteret i denne LAG bestyrelse, er hver i sær med til at sikre, at der er en overensstemmelse mellem projekterne der gennemføres i den pågældende region og den aktuelle regions udviklingsplaner.
- b. De udpegede repræsentanter fra de 4 kommuner, er hver især med til at sikre en overensstemmelse mellem projekterne, der gennemføres i den pågældende kommune og kommunens udviklingsplaner og tiltag.

7. Procedure for den løbende overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens gennemførelse

- a. Der er et fast punkt på dagsordenen til alle bestyrelsesmøder hvor den administrative koordinator fremkommer med en status for budgetramme og gennemførelse af projekter.

8. Hvordan bestyrelsen løbende vil sikre den nødvendige viden og kompetencer.

a. Den administrative koordinator sikre sig at alle bestyrelsesmedlemmer har modtaget og er bekendt med materiale der udsendes fra sekretariatet herunder det materiale som den administrative koordinator videre sender fra MBBL.

- b. Bestyrelsesmedlemmer og alle koordinatore deltager i relevante konferencer, kurser og temadage. Efter deltagelse i den slags arrangementer forpligtiger man sig til at orienterer om indholdet på førstkomende bestyrelsesmøde

I. Finansiering af strategien og tidsplan

I.1. Finansiering og tidsplan

Anfør beløb og fordeling mellem drifts- og projektmidler fra Landdistriktsprogrammet i perioden 2015-2020.

Opstil budget for driftsmidlerne (bestyrelsesmøder, koordinator, kompetenceudvikling af bestyrelse og koordinator, informationsaktiviteter, mm.)

Opstil budget for projektstøttemidlerne i forhold til fordeling imellem de opstillede mål, jf. tabel ovenfor.

Andelen til drift og administration, herunder til aflønning af faglig og administrativ koordinator, må højst udgør 20 % af aktionsgruppens samlede årlige budgetramme til projekter og administration.

Beskriv hvilke overvejelser og konkrete muligheder, der er i lokalområdet for yderligere finansiering af strategiens gennemførelse og medfinansiering af projekter.

Anfør en tidsplan for strategiens forventede gennemførelse i perioden 2015 – 2020.

Ad I.1)

I 2015 er det samlede tilskudsbudget under LAND til LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø 7.693.285 kr. Det samlede tilskud for de efterfølgende år kendes på nuværende tidspunkt ikke.

Tilskudsbudgettet for FISK er ikke medtaget i ovennævnte.

20 % af budgettet anvendes til drift og administration og således lig med 1.538.657 kr.
Under bestyrelsen ansættes der en deltids administrativ koordinator for de fire øer.
Ligeledes under bestyrelsen ansættes 4 deltids faglige koordinatore med fysisk placering på hver sin ø.

80 % af budgettet afsættes til projekttilskud, hvilket samlet set udgør 6.154.628 kr.

Fordelt på målene for LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø er det følgende:

1. Styrke erhvervsudviklingen på de fire øer ved etablering og videreudvikling af mindre virksomheder, herunder bl.a. vedvarende energi.
2. Udvikle kyst- og oplevelsesturisme.
3. Styrke udviklingen inden for lokale fødevarer og kosttilskud, herunder etablering af nye arbejdspladser og produkter.
4. Styrkelse og synliggørelse af de fire øers kvaliteter som bosætningsområder.
5. Understøttelse af udviklingen inden for infrastruktur, herunder også IT-infrastruktur.

Ovennævnte fordeling af tilskudsbudgettet vil også være gældende for årene fremover.

LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø vil i videst muligt omfang medvirke til at tiltrække andre finansieringsmuligheder. Der er gode erfaringer fra forrige periode med at opnå støtte til projekter fra fonde og puljer.

J. Prioriteringskriterier for udvælgelse af ansøgninger til tilskud

J.1.

Prioriteringen af projekter, som LAG'en ønsker at indstille til tilsagn, skal kunne dokumenteres på et objektivt og systematisk grundlag. Til formålet har Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter defineret 8 projektprioriteringskriterier, som skal indgå i prioriteringen af alle ansøgte projekter. Disse kriterier skal således indgå i strategien:

1. Projektbeskrivelse
2. Synlighed
3. Relevans
4. Lokal forankring
5. Samarbejde
6. Innovation
7. Udbytte (Økonomiske effekter, Miljømæssige effekter, Klimaeffekter, Sociale effekter og Kulturelle effekter)
8. Bæredygtighed

Listen af kriterier er ikke prioriteret. Der kan ikke ændres i disse standardkriterier, *men aktionsgruppen kan tilføje sine egne kriterier under de enkelte punkter.*

Der bør dog kun tilføjes flere kriterier eller uddybende kriterier hvis det er nødvendigt for at dække de mål, indsatsområder og prioriteter, som aktionsgruppen vil arbejde efter i udviklingsstrategien.

For eksempel:

Under punkt 2 om synlighed kan tilføjes; projektets synlige effekt og værdi som demonstration og inspiration for andre

Under punkt 5 om samarbejde kan tilføjes; samarbejde mellem øsamfund.

Under punkt 7 om udbytte kan tilføjes; bevaring og udnyttelse af området kulturhistoriske værdier

Kriterierne vil senere blive udmøntet i et pointsystem, som er under udvikling. Aktionsgrupperne vil derfor senere skulle arbejdes videre med de kriterier, som anføres i strategien.

Ad J.1)

1. Projektbeskrivelse

a. Er projekterne fyldestgørende beskrevet? b. Er der redegjort for, at projektet kan gennemføres inden for den fastsatte tid? c. Er der en klar plan for finansiering af hele projektet? d. Er der en forretningsplan? (erhvervsprojekter) e) Er der redegjort for projektansøgers og eventuelle partners kvalifikationer?

2. Synlighed

- a. Kan projektet være med til at markedsføre lokalsamfundet? b. Kan andre få inspiration fra projektet? c. Har projektet stor betydning for lokalsamfundet?

3. Relevans

- a. Lever projektet op til aktiviteterne i udviklingsstrategien? b. Er projektet relevant i forhold til andre planer og strategier?

4. Lokal forankring

- a. Skaber projektet en forskel lokalt? b. Skaber projektet arbejdspladser lokalt? (erhvervsprojekter) c. Er der lokal deltagelse i projektet?

5. Samarbejde

- a. Indgår projektet i et større samarbejde? b. Indgår der samarbejde med offentlige myndigheder? c. Indgår der samarbejde med private partnere, herunder også foreninger? d. Indgår der samarbejde med andre øer? e) Indgår der samarbejde med andre relevante regioner eller lande?

6. Innovation

- a. Er projektet nytænkende for lokalområdet? b. Er projektet innovativt i forhold til strategiens mål? c. Er projektet proaktivt?

7. Udbytte

- a. Økonomiske effekter (erhvervsprojekter) b. Miljømæssige effekter c. Klimaeffekter d. Ressourcemæssige effekter e. Sociale effekter f. Kulturelle effekter.

8. Bæredygtighed

- a. Er der projektet langtidsholdbart? b. Er vedligeholdelse af projektet med i projektbeskrivelsen? c. Er projektet bæredygtigt i en miljø-, klima- og ressource-mæssig forstand? d. Er projektet socialt bæredygtigt?

K. Bemærkninger og eventuelle andre overvejelser, aktionsgruppen har gjort sig

K.1. Eventuelle bemærkninger og overvejelser

Ad K.1)

LAG Langeland, Læsø, Samsø og Ærø ønsker kan af være lokal aktionsgruppe for FLAG-indsatsen. Dette vil blive behandlet af bestyrelsen når der foreligger en bekendtgørelse for området.

L. Underskrifter

(skal underskrives af ansøger/formanden og 2 bestyrelsesmedlemmer i forening - tegningsret)

Dato: 27.4.2014	Formandens navn (blokbogstaver): MARCEL MEIJER
	Formandens underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
Dato: 28.11.2014	Bestyrelsesmedlems navn (blokbogstaver): LOUISE VEDEN MUNK - PETERSEN
	Bestyrelsesmedlems underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
Dato: 1. dec. 14	Bestyrelsesmedlems navn (blokbogstaver): JESPER ROUG KRISTENSEN
	Bestyrelsesmedlems underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.

Bilag

LEADER-principperne

Det overordnede formål med LEADER-metoden er at sikre en høj grad af lokal borgerinddragelse og -indflydelse på udviklingen. Desuden er målet at skabe sammenhæng mellem de mange lokale udviklingstiltag og overføre viden og erfaringer fra landdistrikt til landdistrikt. Og hvordan gør man så det?

LEADER-metoden bygger på syv principper, som til sammen kan skabe landdistriktsudvikling med lokal forankring og udblik til omverdenen. Der er således ikke tale om krav, men principper som der skal tages hensyn til ved prioritering af et projekt.

Lokale partnerskaber er selve kernen i LEADER-metoden. Første skridt i arbejdet med LEADER-metoden er derfor at etablere et partnerskab af lokale aktører – en lokal aktionsgruppe – der samler repræsentanter for myndigheder, erhvervsliv og civilsamfund. Grundtanken er, at landdistrikternes udfordringer bedst løses gennem forpligtende samarbejde på tværs af den offentlige, private og frivillige sektor til gavn for lokalsamfundet.

Områdebaseret tilgang – betyder, at aktionsgruppen skal udarbejde en lokal udviklingsstrategi med udgangspunkt i områdets specifikke situation, udfordringer og behov. Ethvert geografisk område har sociale, kulturelle, eller naturmæssige ressourcer, der kan inddrages i denne udviklingsproces.

Bottom up-tilgang – betyder, at der skal opmuntres til nærdemokrati, så ideer og beslutninger kommer "nedefra" de egentlige landdistriktsaktører og formidles "op" til de besluttende myndigheder. Den lokale aktionsgruppe er i sig selv et udtryk for en bottom up-tilgang, og det er aktionsgruppens opgave at arbejde for, at den lokale befolkning bliver inddraget i beslutninger af betydning for deres område. Det kan ske ved at inddrage borgerne, foreningslivet og erhvervsrepræsentanter i strategiarbejdet eller ved forberedelse og gennemførelse af projekter, der bidrager til udviklingen af lokalområdet. Hermed sikres opbakning såvel fra vigtige lokale aktører som borgernes medejerskab til beslutningerne, og gør beslutningerne mere levedygtige.

Tværsektoriel tilgang - en tværsektoriel og integreret tilgang betyder, at den lokale aktionsgruppes strategi og projekterne, som gruppen støtter, er koordineret og tænkt sammen som en helhed.

Netværkssamarbejde mellem lokale aktionsgrupper (og evt. andre aktører). Her lægges vægt på, at aktionsgrupperne udveksler informationer, erfaringer og initiativer vedrørende landdistriktsudvikling. Der kan både være tale om lokale, regionale, nationale og transnationale netværk.

Innovative strategier – betyder at aktionsgruppen og de lokale projektholdere skal være åbne overfor nye ideer, processer og samarbejdsrelationer og skal kunne inspirere andre, og projekterne skal danne model til efterfølgelse. Det kan eksempelvis være projekter, der udnytter lokale ressourcer på en ny måde, eller udvikler nye produkter, processer, organisationsformer m.v.

Samarbejdsprojekter – indebærer, at flere aktionsgrupper går sammen om at forberede og gennemføre et projekt. Det kan være aktionsgrupper fra nabokommuner, aktionsgrupper fra forskellige egne af landet eller fra andre lande. Også her er hensigten, at aktionsgrupperne kan udveksle inspiration og erfaring, så viden om landdistriktsudvikling overføres mellem forskellige områder og komme et større område til gode.

SWOT analysen

SWOT analysen er benyttet som analysemetode i Landdistriktsprogrammet 2014 – 2020. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter ønsker at samme metode benyttes i aktionsgruppernes Udviklingsstrategier.

En SWOT-analyse tager udgangspunkt i beskrivelse af områdets:

S	–	<i>Strengths</i>	–	Styrker
W	–	<i>Weaknesses</i>	–	Svagheder
O	–	<i>Opportunities</i>	–	Muligheder
T	–	<i>Threats</i>	–	Trusler

Analysen gennemføres inden for følgende områder:

1. Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).
2. Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.
3. Eventuelle særlige miljømæssige forhold
4. Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, arbejdspladsproblematik.
5. Områdets befolkning: Befolkningssammensætning (alder, køn), erhvervssammensætning, tilflytning/raflytningsmønstre, mm. Opgiv områdets samlede areal og befolkningstal samt tæthed (areal divideret med antal = tæthed).
6. Kulturelle forhold – beskriv forhold/kendetegn for området.

Analysen skal hjælpe til at pege på, hvor der allerede er styrker, som evt. kan udbygges eller inddrages og svagheder, som evt. kan afhjælpes eller som man i det mindste skal være opmærksom på. Derudover hvilke muligheder, der er i området, som strategien/projekterne fx kan bygge på og endelig hvilke trusler, der er på forskellige områder, der skal tages højde for enten i strategien eller i projekterne.

I analysen kan indarbejdes hvilke stedbundne potentialer og ressourcer, der er i lokalområdet – og som det udviklingsmæssigt vil være hensigtsmæssigt at udvikle yderligere.